

УДК 373.3

DOI 10.58649/1694-8033-2024-3(119)-274-279

ЮСУПОВА А.М., МАРАТБЕКОВА М.
Ж. Баласагын атындагы КУУ
ЮСУПОВА А.М., МАРАТБЕКОВА М.
КНУ имени Ж. Баласагына
YUSUPOVA A.M., MARATBEKOVA M.
KNU named after J. Balasagyn

**БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДЫН БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРИН САБАКТАН
ТЫШКАРКЫ ИШ-АРАКЕТТЕРДЕ ДОЛБООРДУН МЕТОДИКАСЫН КОЛДОНУУ
МЕНЕН ДАЯРДОО БОЮНЧА МЕТОДИКАЛЫК СУНУШТАР**

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ПРИМЕНЕНИЕМ ПРОЕКТНО
Й МЕТОДИКИ

ВО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR THE TRAINING OF FUTURE
PRIMARY SCHOOL TEACHERS USING PROJECT METHODS IN EXTRACURRICULAR
ACTIVITIES

Кыскача мүнөздөмө: Бул макалада башталгыч класстардын болочок мугалимдерин сабактан тышкаркы иш-аракеттерде долбоордун методикасын колдонуу менен даярдоо боюнча методикалык сунуштар каралат. Башталгыч класстардын болочок мугалимдерин кенже окуучулардын сабактан тышкаркы иш-аракеттеринде долбоорлордун методикасын колдонууга даярдоо боюнча иштерди аяктагандан кийин, контролдук эксперимент өткөрүлөт. Ошол эксперименттин жыйынтыгы боюнча бүтүрүүчүлөргө педагогикалык сунуштар берилген. Макалада эксперименттин жыйынтыгы сүрөттөлөт.

Аннотация: В данной статье рассмотрены методические рекомендации по подготовке будущих учителей начальных классов во внеурочной деятельности с использованием проектной методики. После завершения работы по подготовке будущих учителей начальных классов к применению методики проектов во внеурочной деятельности младших школьников проводится контрольный эксперимент. По результатам этого эксперимента выпускникам были даны педагогические рекомендации. В статье описываются результаты эксперимента.

Abstract: This article will consider methodological recommendations for the training of future primary school teachers in extracurricular activities using project methodology. After completing the work on preparing future primary school teachers to apply the project methodology in extracurricular activities of younger students, a control experiment is conducted. According to the results of this experiment, the graduates were given pedagogical recommendations. The article describes the results of the experiment.

Негизги сөздөр: башталгыч класстар; эксперимент; болочок мугалимдер; долбоорлордун методикасы; сабактан тышкаркы иш-аракеттер.

Ключевые слова: начальные классы; эксперименты; будущие учителя; методология проектов; внеклассная деятельность.

Keywords: elementary classes; experiments; future teachers; project methodology; extracurricular activities.

Кирешүү. Башталгыч мектептин келечектеги мугалимдеринин сабактан тышкаркы иш-аракеттерде долбоордун методун колдонууга даярдыгын диагностикалоо үчүн даярдыктын компоненттерин белгилөө жана мүнөздөө зарыл.

Иштин бул түрүнө болочок мугалимдин даярдыгынын критерийлери болуп төмөнкүлөр саналат: мотивациялык-баалуулук компоненти, когнитивдик, ишмердик, чыгармачылык жана рефлексивдик-баалоочу.

Изилдөөбүздүн өзгөчөлүгүнө ылайык, ар бир даярдык критерийинин көрсөткүчтөрүн бөлүп көрсөттүк:

- мотивациялык-баалуулук компоненти: балага карата позитивдүү мамиле, балдарды изилдөө ишине тартууну өрчүтүү;

- когнитивдик компонент: сабактан тышкаркы иштин мазмунун, усулдарын, ыкмаларын жана уюштуруу формаларын билүү; долбоорлоо методунун негизги принциптерин билүү;

- иштиктүү компонент: окуучулар үчүн сабактан тышкаркы өз ара аракеттенүүдө ийгилик жагдайын түзө билүү; сабактан тышкаркы иш-чараларды уюштуруу ыкмаларын өздөштүрүү;

- чыгармачылык компонент: педагогикалык импровизация, чыгармачылык элестетүү, кенже окуучуларды долбоордук иш-чараларга тартууда чыгармачылык иш-аракеттерди уюштуруу жөндөмдүүлүгү;

- рефлексивдүү-баалоочу компонент: сабактан тышкаркы иш-чаралардын, долбоордук иш-чаралардын натыйжаларын баалоону билүү.

Диагностикалык методика катары тандалып алынган: лекциялык-практикалык сабактардын жүрүшүндө студенттердин окуу иш-аракеттерине жана педагогикалык практика учурунда сабактан тышкаркы иш-чараларды өткөрүүдө алардын кесиптик ишмердүүлүгүнө педагогикалык байкоо жүргүзүү; студенттерди анкеталоо (анкеталар: "башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин сабактан тышкаркы иш-аракеттерде долбоорлордун методикасын колдонууга даярдыгын аныктоо", "долбоордук иш-аракеттердин максаттары жана мүмкүнчүлүктөрү")

Башталгыч класстардын болочок мугалимдерин кенже окуучулардын сабактан тышкаркы иш-аракеттеринде долбоорлоо методикасын колдонууга даярдоо боюнча иштерди аяктагандан кийин, контролдук эксперимент башталды. Контролдук экспериментке бардык 27 студент катышкан (14 адам – 4-курс жана 13 адам-үчүнчү курс "Башталгыч билим берүү"профили боюнча).

3- жана 4-курстун студенттерине контролдук анкетанын суроолоруна жооп берүү жана кенже класстардын окуучулары үчүн долбоор ыкмасын колдонуу менен сабактан тышкаркы сабактарды уюштуруу боюнча конспект түзүү сунушталды.

Анкетада билим берүү процессинде долбоордук методду колдонуунун теориялык негиздерин билүүгө жана долбоордук иш-чараларды пландаштыруу жөндөмүнө багытталган төрт суроо камтылган. Анкетада респонденттер тандай турган жооптордун варианттары каралган. Анкеталоонун жыйынтыгы таблицанда келтирилген (1-таблицаны караңыз) .

1-Таблица. Контролдук эксперименттин жыйынтыгы

Суроолор	Туура жоопту тандаган студенттердин саны	Туура эмес жоопту тандаган студенттердин саны
1. Педагогикалык идеялардын аркасында долбоорлорлоо ыкмасы практикага ийгиликтүү киргизген психологдун атын көрсөтүңүз: В. Килпатрик Ж. Пиаже Дж. Дьюи К. Роджерс	27 (100%)	0 (0%)
2. "Окуу долбоору" түшүнүгүнүн так аныктамасын тандаңыз: а) окуучунун долбоордук ишинин натыйжасында алынган продукт б) мугалимдин жетекчилиги астында аткарылуучу окуучулардын өз алдынча жана бүткөрүлгөн иштери в) жалпы максаты, макулдашылган	25 (92,9%)	2 (7,1%)

укулдары, ыкмалары бар окуучулардын долбоорун катышуучулары үчүн маанилүү болгон кандайдыр бир көйгөйдү чечүү боюнча жалпы натыйжага жетишүүгө багытталган

3. Окуучунун долбоордук ишинин эң маанилүү натыйжасын көрсөткүлө:

24 (95,2%)

3 (4,8%)

а) окуучунун ишинин натыйжасында алынган продукт

б) иш тажрыйбасы

в) долбоордук иш процессинде калыптанган инсандык сапаттар

г) аткарылган жумуштан канааттануу

4. Өзүндүн кенже мектеп окуучуларынын долбоордук иш-аракеттерин уюштурууга даярдыгыңды аныкта:

	Кыйналбай (өз алдынча)	Жардам керек (жетекчилик астында)	Азырынча кыйын
а) долбоордун темасын аныктай алам	27 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
б) долбоордун максатын, милдеттерин, объектисин, изилдөө предметин аныктай алам	22 (90,4%)	5 (9,5%)	0 (0%)
в) маалымат чогултуу ыкмаларын билем	27 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
г) кенже мектеп окуучуларына долбоордук иш-аракеттердин ар кандай түрлөрүн сунуш кыла алам	27 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
д) долбоорлорду баалоо критерийлерин аныктай алам	15(69%)	7 (16,6%)	5 (14,2%)
е) менде кенже мектеп окуучуларынын долбоордук иш-аракеттерин уюштуруу тажрыйбасы бар	27 (100%)	0 (0%)	0 (0%)

Анкетанын натыйжалары көрсөткөндөй, студенттер –иштелип чыккан моделге ылайык эки семестр бою даярдыктан өткөн келечектеги башталгыч класстардын мугалимдери долбоордук иш-чараларды уюштурууга жана жүзөгө ашырууга даярдыктын (теориялык жана практикалык) жетиштүү деңгээлде калыптангандыгын көрсөттү. Мындан тышкары, студенттер жаш окуучулар менен иш-чаранын бул түрүн уюштуруу боюнча тажрыйба алышты. Долбоордук иш-чараларды уюштуруу жана жүзөгө ашыруу жөндөмү – мугалимдин жогорку квалификациясынын көрсөткүчү.

Ошентип, биз башталгыч класстардын болочок мугалимдерин кенже окуучулардын сабактан тышкаркы иш-аракеттеринде долбоорлоо методикасын колдонууга натыйжалуу даярдоону уюштура алдык. Биз жогорку окуу жайында окутуу учурунда башталгыч класстардын болочок мугалимдери тарабынан изилденген сабактар зор мүмкүнчүлүгү бар экенин жана долбоордук иш-теориялык негиздерин изилдөө камтышы мүмкүн экенин байкашкан. Бирок, тилекке каршы, практикалык даярдык гана жетишсиз. Окуу планында бар болгон "педагогикалык практикага" кенже окуучулардын долбоордук иш-аракеттерин уюштуруу практикасын кошуу керек.

Кенже окуучулардын долбоордук иш-чараларды уюштурууга мугалимдин даярдыгын калыптандыруу – азыркы башталгыч жалпы билим берүүнүн актуалдуу маселеси. Келечектеги мугалимди пландаштыруу жана уюштуруу, окуу долбоорун ишке ашыруу, дидактикалык жана методикалык жактан камсыз кылуу боюнча олуттуу окутуу зарыл.

Изилдөө жүргүзүп, биз кенже мектеп окуучуларынын долбоорлоо ишин уюштуруунун ийгилиги менен аныкталат деген жыйынтыкка келдик: окуучулардын жекече өзгөчөлүктөрү жана алардын предметтик даярдыгынын деңгээли; мугалимдин долбоорлоо ишинин маңызын билүүсү; мугалимдин долбоордун иш этаптарынын өзгөчөлүгүн билүүсү; долбоордун иш-аракеттери үчүн мазмунду тандоону методикалык жактан туура жүргүзүү жөндөмдүүлүгү; долбоордук иш-аракеттерди баалоо критерийлерин тандоо; мындай иш-аракеттердин жүрүшүндө окуучулардын кандай билимдери, жөндөмдөрү жана жөндөмдөрү калыптанарын түшүнүү.

Изилденип жаткан процесстин натыйжалуулугун жогорулатууну камсыз кылган педагогикалык шарттардын комплекси: келечектеги башталгыч класстардын мугалимдеринин сабактан тышкары мезгилде кенже окуучулардын долбоордук иш-аракеттерин уюштурууга даярдыгын калыптандыруу, биздин пикирибиз боюнча, сөзсүз түрдө төмөнкүлөрдү камтышы керек: теориялык (окуу пландарынын дисциплиналарын окутууда) жана практикалык (сабактарда жана андан тышкары – мектеп практикасында) даярдоонун биримдиги; окуу планынын ар кандай дисциплиналарын окутууда педагогикалык билим берүүнүн бакалаврларынын өз алдынча ишинин формасы катары долбоорлордун методун колдонуу; позитивдүү инсандар аралык өз ара аракеттенүүнүн негизинде педагогикалык процесстин субъекттеринин ишин уюштуруу.

Мындан тышкары студенттер практикалык педагогдор менен жолугушуулары зарыл, анда алар иш тажрыйбасы менен таанышып, процесстин инновациялык мүнөздөмөлөрү менен таанышып, өздөрү үчүн долбоорлордун методун колдонууга даярдыктын калыптанышынын жогорку деңгээлин камсыздай алышмак.

Биздин изилдөөнүн гипотезасы, биз башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин долбоорлоо методикасын ишке ашыруу ыкмасын өздөштүрүү долбоордук иш-чараларга активдүү катышуу процессинде болот деп сунуш кылганбыз. Эгерде мугалимдер кесиптик педагогикалык даярдоо процессинде педагогикалык шарттарды эске алса, студенттердин долбоорлоо жөндөмдөрүнүн калыптануу деңгээли жогорулайт:

- окуу процесси проблемалуу окутуу принциптеринин негизинде курулат;
- окуу процессинде кесиптик даярдоо дисциплиналарын окутуу процессинде долбоорлоо ыкмасы кеңири колдонулат;
- кенже мектеп окуучуларынын сабактан тышкары иштерин долбоорлоо ыкмасы менен уюштуруу боюнча окуу практикасы уюштурулат жана мектептин шартында апробацияланат.

Калыптандыруучу эксперименттин шартында биз башталгыч класстардын болочок мугалимдерин кенже окуучулардын сабактан тышкары иш-аракеттеринде долбоорлоо методун колдонууга даярдоо боюнча моделди иштеп чыктык жана сынап көрдүк. Бул модель студенттердин теориялык жана практикалык окутуу блогун өзүнө камтыйт. Студенттерди даярдоо менен, иштелип чыккан модель боюнча, биз гипотезанын үч шартын аткара алдык. Андан кийин, контролдук эксперименттин жүрүшүндө, биз студенттердин долбоордук билимдеринин жана жөндөмдөрүнүн өсүшүнүн оң динамикасын каттадык.

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн негизинде биз башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин кенже окуучулардын сабактан тышкары иш-аракеттеринде долбоорлоо методикасын колдонууга даярдыгын калыптандыруу боюнча төмөнкү методикалык сунуштарды бере алабыз:

1. Окутуу программасы инновациялуулук принциптерине ылайык түзүлүшү жана педагогду окутуунун методологиясын жана педагогикалык изилдөөнүн методдорун жекече траекториясын камсыз кылышы керек. Изилдөө тапшырмаларынын ар кандай түрлөрүн камтыйт. Теориялык окутуунун жүрүшүндө окутуунун долбоордук методуна көңүл буруу зарыл: теориялык жана практикалык бөлүгү. Студенттер, мектеп окуучулары сыяктуу эле, бара-бара долбоордук иш-чараларга даярдануусу керек.

2. Келечектеги кесипте долбоорлоо методун колдонууга даярдыкты калыптандыруу процессинин натыйжалуулугу үчүн педагогдун изилдөө ишинин тажрыйбасын түзүүнү камтыган практикада аны ишке ашыруунун функционалдык моделин жана программасын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу зарыл; педагогдо муктаждыктын пайда болушун камсыз кылган шарттарды аныктоо жана ишке ашыруу жана анын педагогикалык ишмердүүлүгүнүн мүнөзүнө шайкеш келген изилдөө маселелерин чечүү көндүмдөрүн калыптандыруу жана бул процессти студенттин изилдөө ишмердүүлүгүндө инновациялык технологияларды ишке ашыруу аркылуу калыптандыруу.

3. Долбоорлоо методун колдонууга башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин даярдыгын калыптандыруу модели төмөнкү шарттарды сактоо менен келечектеги мугалимдин

долбоордук жөндөмдөрүнүн калыптанышынын кыйла жогорку деңгээлин камсыз кылат: студенттердин ар кандай иш-аракеттери (теорияны изилдөө, адабияттарды талдоо, тажрыйбалуу мугалимдердин сабактарына катышуу, өздүк долбоорлорду иштеп чыгуу, долбоорлоо методунун түзүүчү элементи катары долбоордук милдеттерди иштеп чыгуу жана уюштуруу), долбоордук көндүмдөрдүн калыптанышуу деңгээлин кайталап диагностикалоо (динамиканы көзөмөлдөө зарыл).

4. Долбоордун педагогикалык иш-мугалим даярдоо билим жана көндүмдөр берилген болсо, азыркы талаптарга жооп бере албайт, бирок долбоордун иш-ниеттерин жана муктаждыктарын иштелип чыккан эмес. Долбоордук педагогикалык иш-аракет үчүн мугалим даярдоо, албетте, иш-чараларды жүзөгө ашыруу үчүн зарыл болгон эмес. Долбоордук ишмердүүлүккө даярдоонун натыйжалуулугу ошондой эле долбоордук көндүмдөрдү калыптандыруу чечүүчү даражада болочок мугалимдердин кесиптик-педагогикалык багытына, биринчи кезекте ишмердүүлүккө мотивациялык - баалуулук мамилелеринен көз каранды. Татаал инсандык билим берүү болуп, мугалимдин долбоордук иш - аракеттерге мотивациялык-баалуулук даярдыгы. Инсанга багытталган педагогикалык технологиянын, маалыматтык маданияттын теориясына негизделип, бардык окутулган курстардын интеграциясына негизделет: социалдык-гуманисттик, психологиялык-педагогикалык, методикалык жана атайын.

Мунун баары мугалимдик кесипке жогорку кызыгууну өнүктүрүүнүн маанилүүлүгүн түшүнүүнү, өзүндө инсандын жакшы сапаттарын калыптандырууга даярдыкты, кесиптик даярдыктын жогорку деңгээлине жетүүгө умтулууну билдирет. Курчап турган реалдуулукка, педагогикалык эрудицияга, фантазияга, импровизацияга, чыгармачылык жактан өзгөрүүчү реалдуулукка активдүү мамиле кылууга жөндөмдүү чыгармачыл инсан болуу зарылдыгын түшүнүү. Педагог – изилдөөчү болуунун зарылдыгына ишенүү, байкоочулук, илимге болгон кызыгуу, интеллектуалдык активдүүлүк, изилдөө стили, оригиналдуулук жана сынчыл ой жүгүртүү, чыгармачылык-издөө позициясы сыяктуу келечектүү – Гностикалык сапаттарга ээ болуу. Долбоордук көндүмдөрдү өздөштүрүүнүн кесиптик маанисин билүү, аларды өздөштүрүүгө максаттуу орнотуу, практикалык долбоордук иш-аракеттерге муктаждык. Кесиптик чеберчиликти өркүндөтүү, туруктуу издөөнү жүзөгө ашыруу зарылдыгы; чыгармачыл кесиптик өсүүгө умтулуу.

ЖОЖдо окуу студенттердин кеңири билим берүү горизонтун калыптандырууга өбөлгө түзүшү керек. Бүтүрүүчүлөрдү билим берүү системасын өнүктүрүүнүн негиздерин жана келечегин билим менен камсыз кылуу, чыгармачылык теориясынын ой, психологиялык-педагогикалык негиздерин, мугалимдин долбоорлоо ишинин өзгөчөлүктөрүн жеткирүү.

Ошентип, изилдөө маселелери чечилди жана анын гипотезасы тастыкталды деп ырастоого жетиштүү негиздер бар. Жүргүзүлгөн изилдөө башталгыч класстардын болочок мугалимдерин өз ишинде долбоорлоо методикасын колдонууга даярдоо маселесин толук чече албайт.

Жыйынтык.

Ошентип, долбоорлоо методу – бул окуучулар бара-бара татаалдашкан практикалык тапшырмаларды-долбоорлорду пландаштыруу жана аткаруу процессинде билимге жана жөндөмгө ээ болгон окуу системасы. Бул маселе менен Е.С. Полат [1], Алмазова, И. Г[2], Анастасова, Е. В., В. Гузеев, Языканова, Е. В[3], Эгембердиева Ж.Н. и Архипова Т.В. [4], Н. Ю. Пахомова, А.М. Юсупова [5], алектенишкен. Ар бир долбоордун максаты, милдеттери, ишинин белгилүү этаптары бар. Бул эмгектердин аркасында биз башталгыч мектеп жашындагы балдар табияты боюнча өздөрүнүн изилдөөчүлөрү экенин жана ар кандай изилдөө иштерине чоң кызыгуу менен катышаарын биле алдык. Кенже окуучулардын окуу-изилдөө иштерин уюштурууда методологияны сактоо зарыл. Коюлган көйгөй жана белгиленген тема бала үчүн актуалдуу болушу керек, изилдөө иштери ал тарабынан өз ыктыяры менен аткарылышы жана зарыл болгон жабдуулар, каражаттар жана материалдар менен камсыз болушу керек.

Пассивдүү мамиле окуучулардын окууга кызыгуусун төмөндөтөт жана чабал окуучулардын таанып билүү жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө тоскоолдук кылат. Ошону менен бирге ишмердүүлүктүн формасы жана мазмуну педагогдун таалим-тарбия берүү ишмердүүлүгүнүн максатына, милдеттерине жана натыйжаларына туура келүүгө тийиш. Сабактан тышкары таалим-тарбия берүүчү окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугу окуучулардын социалдык билимдерге ээ болушу, негизги баалуулуктарга карата оң мамиленин калыптанышы, өз алдынча коомдук иш-аракет тажрыйбасына ээ болуу [6]. Бул ыкма башталгыч мектепте, ошондой эле сабактан тышкаркы иш-ар кандай сабактар боюнча колдонулушу керек. Долбоорлор жана балдардын изилдөө боюнча иши өтө татаал болгондуктан, төмөнкү класстын окуучуларын акырындык менен даярдоо зарыл.

Список использованной литературы

1. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений – Москва: изд. центр «Академия», 2009, 272 с.
2. Алмазова И.Г. Теоретические и методические аспекты организации проектной деятельности студентов и школьников с использованием информационных и коммуникационных технологий // Педагогическая информатика, 2014, № 2, с. 120-129.
3. Языкканова Е.В. Организация проектной деятельности в начальной школе (из опыта работы) // Образование в современной школе, 2013, №2, с. 28-31.
4. Эгембердиева Ж.Н., Архипова Т.В. Пашталгыч класстарда ата-энелер менен иштөөнүн түрлөрү // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына, № 2 (114), 2023, с. 385.
5. Юсупова, А.М. Проектная методика как новая педагогическая личностно-ориентированная технология // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, 2017, № 4, с. 112-118.
6. Юсупова А.М. Кенжекулова А.А. Кенже мектеп окуучуларына каллиграфияны үйрөтүүдөгү кээ бир методдору // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына, № 2 (114), 2023, с. 379.